

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ ЗА РАХУНОК ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ПЕРЕДЧАСНОЇ СМЕРТНОСТІ

¹Вінницький національний технічний університет

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що нині в Україні, на відміну від багатьох країн світу, стрімко зменшуються обсяги зайнятості, скорочується чисельність населення, зокрема працездатного віку, що негативно впливає на ринок праці та на соціально-економічний розвиток держави. Крім того, актуальність роботи посилюється в умовах поширення пандемії хвороби COVID-19.

Метою статті є дослідження резервів зростання зайнятості в Україні за рахунок зменшення рівня передчасної смертності працездатного населення у віковій групі 15—64 років від екзогенних причин.

Узагальнено особливості розвитку сучасного ринку праці, зокрема акцентовано увагу на ситуацію пов'язану із зайнятістю, безробіттям, оплатою праці та тими послугами, які надає Державна служба зайнятості для різних категорій населення (переміщених осіб, молоді, військовослужбовців тощо). Сформувано гіпотезу дослідження, яка полягає в оцінюванні потенційних резервів зростання зайнятості через зниження рівня передчасної смертності серед працездатних громадян у віковій групі 15—64 роки від екзогенних причин, що дозволить, зокрема активізувати державну політику у сфері зайнятості, особливо в напрямку стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року. Проаналізовано темпи росту (зменшення) чисельності населення в окремих країнах світу та в Україні в 2019 році порівняно з 2018 роком та динаміку передчасної смертності працездатних громадян України у віковій групі 15—64 років. Розраховано потенційну кількість зайнятого населення, яке вибуло з ринку праці через передчасну смертність. Розраховано гіпотетичні економічні ефекти від зменшення рівня передчасної смертності для зайнятих громадян від екзогенних причин у віковій групі 15—64 років (за даними 2019 року). Здійснено розрахунок потенційних економічних ефектів від зниження рівня передчасної смертності від навмисного самоушкодження та випадкового отруєння і дії алкоголю за віковими групами. Розраховано резерви зростання зайнятості в Україні за рахунок зменшення передчасної смертності від екзогенних причин у віковій групі 15—64 років.

Ключові слова: зайнятість, потенційні ефекти, безробіття, ВВП, передчасна смертність, екзогенні причини.

Вступ

Динаміка основних показників сучасного ринку праці України свідчить про істотне гальмування процесу створення нових робочих місць в Україні та погіршення ситуації в сфері зайнятості. Так, за даними Держкомстату в 2019 році порівняно з 2015 роком обсяги робочої сили зменшились на 0,17%, або на 31,9 тис. осіб. При цьому кількість зайнятих осіб у віковій групі 15—70 років збільшилась за відповідний період на 0,82% (або на 135,1 тис. осіб), а кількість безробітних зменшилась на 10,09% (або на 167 тис. осіб) [1]. Але статистика зайнятих осіб не відображає фактичного стану створення в країні реальних робочих місць та їх вплив на розвиток реального сектору економіки. Тому важливим показником, який дійсно відображає реальні процеси в сфері створення робочих місць, є «Середньооблікова кількість штатних працівників» (СКШП), який відображає «легальні» робочі місця. Так, СКШП за період 2010—2015 років скоротилась на 21,4% (або на 2,2 млн працівників), а за період 2015—2019 рр. зменшилась додатково на 7,7% (або на 622 тис. осіб). Важливим фактором, який знизив обсяги зайнятості в Україні та створення робочих місць, на фоні кризових явищ в світовій і вітчизняній економіці, є нарощення негативних демо-

графічних процесів. Зокрема, це: зменшення чисельності населення, особливо економічно активного, через високий рівень захворюваності і передчасної смертності; зниження рівня народжуваності; високі обсяги трудової еміграції тощо. Тому вагомим резервом зростання зайнятості має стати пом'якшення негативного впливу демографічного фактора на зайнятість, зокрема через зниження рівня захворюваності і передчасної смертності працездатних громадян у віковій групі 15—64 роки, особливо в умовах перебігу пандемії COVID-19.

У багатьох наукових працях закордонних і вітчизняних вчених досліджені проблеми ринку праці. Так вітчизняні дослідники багато уваги приділили проблемам на ринку праці в своїх наукових роботах, серед них зокрема: О. Амоша, Д. Богиня, В. Беседін, І. Бондар, В. Гесць, Н. Гвоздик, О. Грішнова, В. Дієсперов, О. Дороніна, О. Дяків, Т. Заяць, А. Колот, Е. Качан, Т. Кір'ян, Е. Лібанова [2], [3], Л. Лісогор, О. Макарова [4], Ю. Маршавін, О. Новікова, В. Онікієнко, І. Петрова, С. Пирожков, Н. Рингач [5], [6], В. Саріогло, Л. Семів, М. Семикіна, В. Стешенко [7], Л. Шаульська, Н. Якімова та багато інших.

Так, академік НАН України Е. Лібанова в статті [2, с. 18] спрогнозувала вплив демографічного фактора на ринок праці, зокрема трудової міграції, яка неминуче призведе до зменшення обсягів робочої сили, особливо негативно вплине на її дефіцит на місцевих ринках праці, пришвидшення демографічного старіння населення України, що збільшить навантаження на зайняте населення та посилить в цілому демографічну кризу. В колективній монографії [3] наголошується на негативному впливі високого рівня захворюваності і передчасної смертності на ринок праці в Україні та робиться висновок, що їх зменшення дозволить збільшити рівень зайнятості і послабити демографічну кризу в Україні. Таким чином, вчені зробили вагомий внесок в дослідження впливу демографічного фактора на ринок праці. При цьому недостатньо опрацьованими залишаються питання визначення резервів зростання зайнятості, зниження безробіття, підвищення ВВП країни через зниження рівня передчасної смертності працездатного населення у віковій групі 15—64 роки, особливо від екзогенних причин, що визначає актуальність і своєчасність цього дослідження.

Метою статті є дослідження резервів зростання зайнятості в Україні за рахунок зменшення рівня передчасної смертності працездатного населення у віковій групі 15—64 років від екзогенних причин.

Гіпотезою дослідження є оцінювання потенційних економічних резервів зростання зайнятості в 15—64 від зниження рівня передчасної смертності серед працездатних громадян у віковій групі 15—64 років від екзогенних причин та їх порівняння із запланованим ефектом від реалізації заходів, наведених в розпорядженні Уряду України [8], де, зокрема, передбачається збільшити рівень зайнятих економічною діяльністю у віці 15—70 років у 2022 році до 60,7 %.

Результати дослідження

Досліджуючи сучасну ситуацію на ринку праці України, виділимо основні характерні його особливості, які узагальнені за даними Державної служби зайнятості України (ДСЗ) в таблиці.

Узагальнення особливостей розвитку ринку праці в 2018—2019 рр. в Україні

Показник	Основні характеристики
Обсяги зайнятості	Кількість зайнятих осіб зросла на 217 тис. осіб та становила в 2019 році — 16,6 млн осіб; рівень зайнятості в 2019 році становив — 58,2 %. Найвищий рівень зайнятості зафіксований в віковій групі 35—50 років — майже 80 %. Враховуючи гендерну ознаку, варто відмітити, що в 2019 році у чоловіків він становив на рівні 64 %, а у жінок — 52,9 %. Позитивною тенденцією є зменшення обсягів неформальної зайнятості на 21 %, які склали в 2019 році 3,5 млн осіб
Оплата праці	Середня заробітна плата штатних працівників зросла на 16 % та складала — 12,3 тис. грн, а найвищий її рівень, зафіксований у фінансовій та страховій діяльності — більше 22 тис. грн, а найменший, зокрема в сфері охорони здоров'я — 7...9 тис. грн
Безробіття	Кількість безробітного населення скоротилась на 91 тис. осіб та становила в 2019 році — 1,5 млн осіб, що відповідає 8,2 % рівню безробіття, який скоротився на 0,6 в. п. Найвищий рівень безробіття в 2019 році зафіксований у віковій групі 40—49 років — 8,4 %. Рівень безробіття в 2019 році вищий серед чоловіків (8,5 %), ніж у жінок (7,9 %).
Послуги Державної служби зайнятості (ДСЗ)	Кількість вакансій на 01 січня 2020 року становила 1,2 млн, послуги отримали 2,1 млн громадян, які шукали роботу, з них 1 млн мали офіційний статус зареєстрованого безробітного. Середня тривалість пошуку роботи скоротилась на 5 днів та становила 111 днів

Показник	Основні характеристики
Послуги ДСЗ, зокрема: переміщеним особам	В 2019 році послугами ДСЗ скористалось майже 14 тис. переміщених осіб, з них 1,4 тис. пройшли професійне навчання. Кількість офіційно зареєстрованих переміщених осіб була 2,9 тис. осіб, з них 2,2 тис. отримували допомогу по безробіттю (середній розмір близько 4,2 тис. грн)
військовослужбовцям	В 2019 році послугами ДСЗ скористалось 24,6 тис. військовослужбовців, які брали участь в антитерористичних операціях (ООС), з них 22,9 отримували допомогу по безробіттю (середній розмір допомоги — близько 6052 грн)
особам з інвалідністю	Станом на 01 січня 2020 року послугами ДСЗ скористалось 47,9 тис. осіб з інвалідністю, з них 13,8 % працевлаштовано. В 2019 році зареєстровано в ДСЗ 17,1 % таких осіб, з них 15,1 тис. отримували відповідну допомогу
молоді	На обліку в ДСЗ в 2019 році було 337,4 тис. молодих осіб (кожен третій безробітний), з них 260,9 тис. осіб отримували допомогу
щодо компенсації роботодавцю	За рахунок компенсації роботодавцю витрат в розмірі єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне страхування в 2019 році працевлаштовано 11,4 тис. безробітних громадян
щодо організації власної справи	Одноразову виплату безробітним громадянам для організації власної справи отримали 2,4 тис. осіб
щодо організації професійного навчання та громадських робіт	В 2019 році професійне навчання на базі ДСЗ пройшли 139 тис. осіб, з них 54 тис. зареєстрованих безробітних, а рівень працевлаштування після нього становив 96 %. 200 тис. осіб були залучені ДСЗ до громадських робіт

Джерело: складено автором на підставі даних [9].

Попри суттєві досягнення в діяльності ДСЗ щодо збільшення обсягів надання послуг, що видно з таблиці, виникає дуже багато протиріч. Так, рівень зайнятості зростає та зменшуються обсяги неформальної зайнятості, при цьому суттєво зменшуються кількість СКШП; існують значні диспропорції між розмірами в оплаті праці, наприклад, між фінансовим сектором і системою охорони здоров'я, де співвідношення становить в середньому близько 4 разів і більше, що в умовах поширення пандемії COVID-19 в Україні є несправедливим і надзвичайно небезпечним, оскільки може вплинути на відтік медичних працівників зі сфери охорони здоров'я та додатково посилити негативні соціально-економічні процеси. За наявності 1,2 млн вакансій офіційно в 2019 році стоять на обліку в ДСЗ 1 млн безробітних, що свідчить про низький попит на них і низький розмір заробітної плати, яка пропонується по цих вакансіях. Незначні обсяги надання послуг ДСЗ щодо створення нових робочих місць, зокрема це стосується відповідних компенсацій роботодавцю і організації безробітними власної справи. Тому на цьому потрібно більше концентрувати увагу ДСЗ щодо заохочення і виділення більших фінансових ресурсів (з урахуванням запровадження додаткових фінансово-кредитних механізмів) на організацію власної справи безробітними.

Відповідно до Розпорядження Уряду України (№ 1396-р від 24.12.2019 р.) (далі — Розпорядження) «Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості та стимулювання створення нових робочих місць на період 2022 року» головними напрямками зростання зайнятості в Україні, є: сприяння зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць; створення умов для підвищення рівня зайнятості населення; збалансування попиту та пропозиції на ринку праці. При цьому важливим моментом є проведення ефективної політики в сфері трудової міграції, обсяги якої за офіційними даними [8] становлять 1,3 млн осіб, а за неофіційними даними — за різними оцінками, близько 3 млн осіб і більше, що негативно впливає на демографічні процеси. Так, скорочення обсягів трудової міграції може суттєво збільшити рівень зайнятості, що розглядається як один з вагомих резервів покращення ситуації на ринку праці. Крім того, в наведеному Розпорядженні наголошується на важливості забезпечення роботодавцями передумов створення на робочих місцях гідних умов праці. При цьому наголос робиться переважно на оплаті праці, а такі важливі аспекти, як: забезпечення безпечних і здорових умов праці, що має бути направлено на зниження рівня захворюваності і передчасної смертності, особливо населення трудоактивного віку, не розглядаються.

Про додаткову актуальність реалізації комплексної державної програми щодо створення нових робочих місць та боротьби з високим рівнем захворюваності і передчасної смертності працездатного населення, зокрема зайнятого, свідчать дані, наведені в колективній монографії [3, с. 208]. Де зазначається, що передчасна смертність суттєво скорочує обсяги робочої сили та призводить до економічних збитків внаслідок передчасної смертності у віковій групі 25—64 роки в сумі 72,3 млрд грн (за

даними 2006 року). Крім того, в цій колективній монографії стверджується, що боротьба з передчасною смертністю трудоактивного населення дозволить підвищити тривалість життя і стане ресурсом економічного процвітання України. Додатково актуальність дослідження щодо важливості демографічного фактора пошуку резервів зростання зайнятості ілюструють сучасні негативні процеси скорочення чисельності населення України, показані на рис. 1. На рис. 1 подано рейтинг окремих країн світу, у т. ч. України, за чисельністю населення, складений фахівцями ООН в межах реалізації Програм розвитку ООН та, який відображає темп росту (зменшення) населення у 2019 році порівняно з 2018 роком.

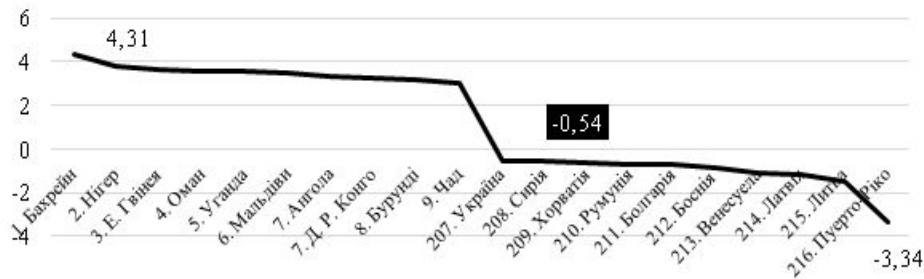

Рис. 1. Темп росту (зменшення) чисельності населення в окремих країнах світу та в Україні в 2019 році порівняно з 2018 роком, %

Примітки: 1. Джерело — складено автором на підставі даних [10];

2. Дані по Україні за 2018—2019 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

На рис. 1 показано перші десять країн світу (серед 216 країн) з високими темпами росту населення в 2019 році порівняно з 2018 роком, зокрема це Бахрейн — «плюс» 4,31 %, Нігер — «плюс» 3,82 %, Екваторіальна Гвінея (Е. Гвінея) — «плюс» 3,66 %, Оман — «плюс» 3,59 %, Уганда — «плюс» 3,59 %. Україна, відповідно, займає 207 місце в рейтингу з найбільшими темпами скорочення чисельності населення — «мінус» 0,54 %. Вищі, ніж в Україні, відповідні темпи мають такі країни, як: Сирія — «мінус» 0,56 %, Хорватія — «мінус» 0,61 %, Румунія — «мінус» 0,7 %, Болгарія — «мінус» 0,71 %, Боснія і Герцеговина (Боснія) — «мінус» 0,89 %, Венесуела — «мінус» 1,13 %, Латвія — «мінус» 1,15 %, Литва — «мінус» 1,48 %, Пуерто-Ріко (замикає рейтинг країн — 216 місце) — «мінус» 3,34 %. Скорочення чисельності населення України, в першу чергу, пов'язано з високим рівнем захворюваності і передчасної смертності, що негативно відображається на низькій тривалості життя. Тому скорочення чисельності населення України є одним з потужнішим фактором скорочення бази формування трудового потенціалу і робочої сили. Далі розглянемо динаміку передчасної смертності працездатних громадян України у віковій групі 15—64 роки (рис. 2).

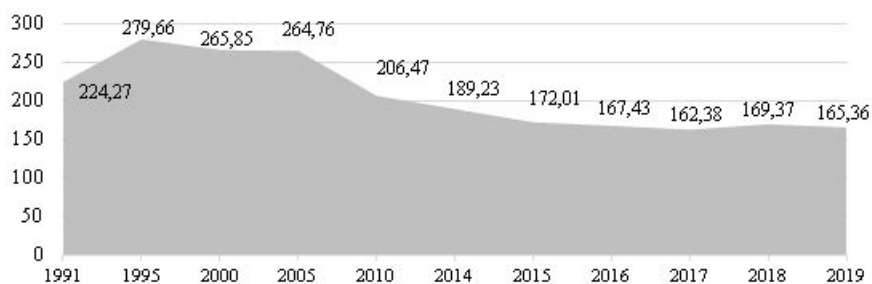

Рис. 2. Динаміка передчасної смертності працездатних громадян України у віці 15—64 роки, тис. осіб

Примітки: 1. Джерело — складено автором на підставі даних [1].

2. Дані по Україні за 2015—2019 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

З рис. 2 видно, що найбільші втрати трудового потенціалу через передчасну смертність (приймається до досягнення людиною віку 65 років) припадали на 1995 рік — 279,66 тис. осіб, які поступово починають з 1996 року зменшуватись та на 1 січня 2020 року становили 165,4 тис. осіб. В цілому загальні втрати через передчасну смертність населення України за період 1991—2019 рр. становили — 2,27 млн осіб. Екстраполюючи рівні зайнятості за період 2000—2019 рр. на відповідні втрати, показані на рис. 2, можна наближено визначити чисельність зайнятих осіб, які вибули з

ринку праці безповоротно (їхній людський капітал, зокрема здоров'я повністю знецінено) (рис. 3).

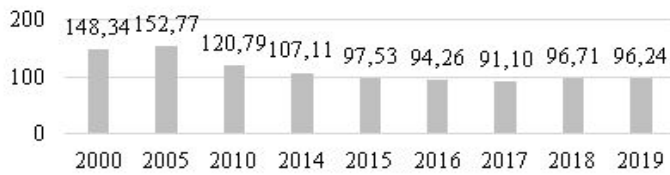

Рис. 3. Потенційна кількість зайнятого населення, яке вибуло з ринку праці через передчасну смертність, тис. осіб

Примітки: 1. Джерело — розраховано автором на підставі даних [1].
2. Дані по Україні за 2015—2019 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

пі 15—64 роки від всіх причин. Наведемо додаткові дані, зокрема: ВВП України в 2019 році становив 3 974 564 млн грн [1]; рівень тіньової економіки, визначений за методом «ВН—РТ», — 46 % [11]; чисельність постійного населення у віковій групі 15—64 роки становила 28199,52 тис. осіб; рівень зайнятості — 58,2 %. Після цього розраховуємо ВВП, що припадає на одного зайнятого у віці 15—64 роки з урахуванням рівня тіньової економіки, який становив в 2019 році — 353571,82 грн $((3974564 \cdot 1,46) : (28,19952 \cdot 0,582))$. На підставі наведених вище даних розраховано потенційні економічні втрати для економіки України від передчасної смертності зайнятого населення України у віковій групі 15—64 роки від *ендогенних* причин (інфекційні хвороби, хвороби крові, ендокринної і нервової системи, хвороби ока та органів травлення, хвороби систем кровообігу) і *екзогенних* причин (транспортні нещасні випадки, падіння і утоплення, отруєння, навмисне самоушкодження тощо), які в цілому становили в 2019 році 0,78 трлн грн.

Варто відмітити, що механізм оцінювання потенційних резервів зниження смертей від екзогенних і ендогенних причин досить складний і трудомісткий. Визначення частини резервів скорочення смертності від екзогенних причин, зокрема суїциду, ДТП, отруєння алкоголем потенційно можливо. Тому оцінимо втрати для економіки України від екзогенних причин. Найімовірнішими резервами в цьому випадку, які можна оцінити і зменшити, що залежить від поведінки людини — є зниження кількості смертей від отруєння алкоголем (приймаємо гіпотетично на рівні 10 %) та навмисного самоушкодження (приймаємо гіпотетично на рівні 25 %). Крім того, приймаємо, що за рахунок поведінкового фактора (відповідальнішого ставлення зайнятим населенням за власну безпеку і здоров'я) інші екзогенні причини потенційно можна зменшити на 3 %. Зазначені умови могли б дозволити отримати такі щорічні потенційні ефекти від зменшення передчасної смертності для зайнятих громадян від екзогенних причин у віковій групі 15—64 роки (за даними 2019 року), (рис. 4).

Рис. 4. Потенційні економічні ефекти від зменшення передчасної смертності для зайнятих громадян від екзогенних причин у віковій групі 15—64 роки (за даними 2019 року), млн грн

Примітки: 1. Джерело — розраховано автором на підставі даних [1], [9], [11].
2. Дані по Україні за 2019 рік наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Отже, загальний потенційний ефект від зниження рівня передчасної смертності для зайнятого населення у віковій групі 15—64 роки від усіх екзогенних причин (розрахований за даними 2019

року) може становити 14,11 млрд грн. При цьому найбільший ефект можна отримати від зниження рівня: самогубств — 9,32 млрд грн; отруєння алкогольними та іншими наркотичними речовинами — 1,63 млрд грн; інших екзогенних причин передчасної смерті — 1,54 млрд грн. Здійснено розподіл розрахованих вище потенційних ефектів за віковими групами, на прикладі перших двох причин (рис. 5).

Інформація, подана на рис. 5, свідчить, що найбільший відповідний потенційний ефект від зниження кількості навмисних самоушкоджень фіксується у вікових групах: 30—34 років — 1,79 млрд грн, 35—39 років — 1,49 млрд грн, 25—29 років — 1,37 млрд грн та кількості випадкових отруєнь та дії алкоголю: 40—44 років — 0,33 млрд грн; 45—49 років — 0,311 млрд грн; 35—39 років — 0,28 млрд грн.

Далі визначимо на скільки зросте рівень зайнятості і зменшиться рівень безробіття від отримання потенційних ефектів через зниження рівня передчасної смертності від екзогенних причин у віковій групі 15—64 роки. Так, відповідно до частини 7 статті 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» допомога по безробіттю може виплачуватися одноразово для організації підприємницької діяльності зареєстрованим безробітним, які не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи. Ця допомога може виплачуватись у розмірі допомоги по безробіттю у розрахунку на рік. Допомога по безробіттю в цілому не може перевищувати чотирикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом [12].

Отже, в 2019 році розмір прожиткового мінімуму на 01.01 становив — 1921 грн, на 01.07 — 2007 грн, на 01.12 — 2102 грн. Середнє значення розміру прожиткового мінімуму буде становити 2010 грн. Максимальна річна допомога безробітним на організацію власної справи буде становити 96480 грн. ($2010 \cdot 4 \cdot 12$). За умови зменшення передчасної кількості смертей від навмисних самоушкоджень на 25 % щорічно; випадковим отруєнням і дією алкоголю на 10 % та від падінь, випадкових утоплень та занурень у воду, нещасних випадків спричинених дією диму, вогню та полум'я, випадкового отруєння спричиненого отруйними речовинами, наслідків нападу з метою убивства чи нанесення самоушкодження та випадків ушкодження з невизначеним наміром та інших екзогенних причин на 3 % потенційний ефект для економіки України може становити 14,111 млрд грн, що дає можливість створити 146258 робочих місць ($14,111 \cdot 10^9 : 9,6480 \cdot 10^4$). За рахунок цього можна було б збільшити кількість зайнятих на ринку праці України на 146258 осіб, що забезпечить зростання рівня зайнятості на 0,89 % ($(16558,38 : 16412,12 \cdot 100) - 100$). Крім того, це дало б можливість зменшити рівень безробіття на 9,75 % ($(1,5 - 1,35) / 1,5 \cdot 100$) та підвищити ВВП країни (з урахуванням рівня тіньової економіки) на 0,243 % ($(5816974,98 - 5802863,44) / 5802863,44 \cdot 100$). Отже, відобразимо основні результати отриманих резервів зростання зайнятості в Україні за рахунок зменшення передчасної смертності від екзогенних причин у віковій групі 15—64 роки на рис. 6.

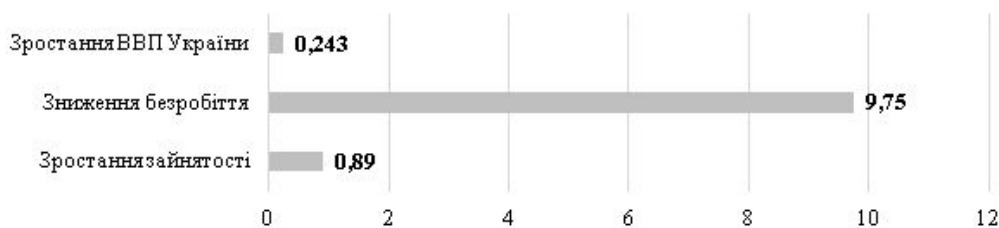

Рис. 6. Результати розрахованих резервів зростання зайнятості в Україні за рахунок зменшення передчасної смертності від екзогенних причин у віковій групі 15—64 роки, %

Джерело — розраховано автором на підставі даних [1], [9], [11].

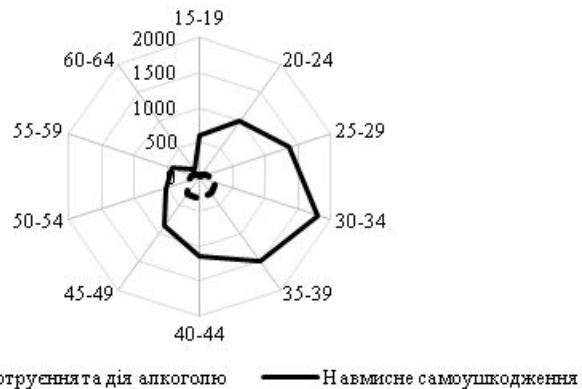

Рис. 5. Розподіл потенційних економічних ефектів від зниження рівня передчасної смертності від навмисного самоушкодження та випадкового отруєння та дії алкоголю за віковими групами, млн грн

Джерело — розраховано автором на підставі даних [1], [9], [11].

Таким чином, як свідчать розрахунки і відображені результати на рис. 6, через зниження рівня передчасної смертності від екзогенних причин зайнятого населення у віковій групі 15—64 років можна отримати колосальні ефекти, зокрема: зростання ВВП України на 0,243 %; зниження безробіття на 9,75 %; зростання зайнятості на 0,89 %. Крім того, рівень зайнятих економічною діяльністю у віці 16—54 роки, за умови збереження протягом трьох років (до 2022 року) життя зайнятих громадян відповідної вікової групи, за рахунок підвищення рівня їх самозбереження, дозволить підвищити рівень зайнятості до 59,8 % ($16850,89 \cdot 58,2 : 16412,12$). Отже, лише за рахунок зниження рівня передчасної смертності зайнятого населення у віковій групі 15—64 років від екзогенних причин можна збільшити рівень зайнятих економічною діяльністю на 1,6 в. п. порівняно з 2019 роком, а розширення вікового інтервалу 15—70 років дозволить перевищити відповідне значення запланованого Урядом України до 2022 року — 60,7 %.

Висновки

1. Ситуація на сучасному ринку праці характеризується дуальністю. З однієї сторони, зростає рівень зайнятості, знижується рівень безробіття тощо. З іншої сторони, зменшується кількість СЧШП, яка характеризує обсяги «легальної» зайнятості та істотно впливає на реальний сектор економіки України. В зв'язку з цим, Урядом України поставлено завдання — пошук ефективних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року, зокрема збільшення рівня зайнятих економічною діяльністю у віці 15—70 років у 2022 році до 60,7 %. При цьому в цих напрямках не акцентується увага на створення здорових і безпечних умов праці, що є фактором зниження рівня захворюваності і передчасної смертності та зростання економічної активності зайнятого населення України.

2. Негативні процеси зменшення темпів чисельності населення України в 2019 році порівняно з 2018 роком на рівні «мінус» 0,54 % доводять, що країна опинилась в десятці країн світу (серед 216 країн) з найвищими темпами вимирання громадян. Тому важливим завданням Уряду України має бути вирішення проблеми підвищення рівня зайнятості не тільки економічними інструментами регулювання ринку праці, але і соціально-економічними і демографічними механізмами, зокрема за рахунок зниження рівня захворюваності і передчасної смертності населення, особливо у трудоактивному віці через екзогенні причини. Про що свідчать розрахунки, адже обсяг потенційної кількості зайнятих громадян у віковій групі 15—64 роки, які вибули з ринку праці через передчасну смертність від всіх причин за період 2000—2019 роки становив 1,005 млн осіб, зокрема в 2019 році (без урахування окупованих територій) — 96,24 тис. осіб.

3. Визначено загальний потенційний ефект від зниження рівня передчасної смертності від усіх екзогенних причин (за даними 2019 року), який становить — 14,11 млрд грн, зокрема найбільший ефект можна отримати від зниження рівня самогубств — 9,32 млрд грн; від отруєння алкогольними та іншими наркотичними речовинами — 1,63 млрд грн; інших екзогенних причин — 1,54 млрд грн. За рахунок цього можна було б забезпечити щорічне зростання ВВП України на рівні 0,243 %; зниження безробіття на 9,75 %, зростання зайнятості на 0,89 %. За умови стабільного забезпечення збереження кількості зайнятого населення протягом 2020—2022 років від передчасної смертності від екзогенних причин, враховуючи гіпотези, які лягли в основи розрахунку статті, до 2022 року можна досягти рівень зайнятих економічною діяльністю в Україні на рівні 59,8 %, а розширивши вікові межі 15—70 років, можна не тільки (за рахунок демографічного фактора) досягти відповідного значення, передбаченого Урядом України до 2022 року на рівні 60,7 %, але і перевищити його.

Перспективи подальших розвідок. Актуальним напрямом подальших розвідок є дослідження потенційних резервів зростання зайнятості через зниження захворюваності і передчасної смертності не тільки від екзогенних причин, але і від ендогенних, зокрема зменшення рівня розповсюдження в світі і в Україні пандемії COVID-19.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Державна служба статистики України, *Населення України. Ринок праці. Національні рахунки.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/09/118.pdf>. Дата звернення: Лист. 14, 2020.
- [2] Е. М. Лібанова, «Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки,» *Демографія та соціальна економіка*, № 2 (33), с. 10-126, 2018.
- [3] Е. М. Лібанова, *Смертність населення України у трудоактивному віці*, колективна моногр. Київ, Україна: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007.

[4] Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, *Комплексний демографічний прогноз на період до 2050 року*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.idss.org.ua/monografii/Prognoz %20Ukrain.pdf](https://www.idss.org.ua/monografii/Prognoz%20Ukrain.pdf) . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

[5] Н. О. Рингач, і Л. В. Лушик, «Регіональні особливості втрат років потенційного життя через передчасну смертність від основних причин в Україні», *Демографія та соціальна економіка*, № 3 (34), с. 39-55, 2018.

[6] Н. О. Рингач, «Економічний еквівалент втрат через передчасну смертність в Україні», *Демографія та соціальна економіка*, № 2, с. 39-49, 2016.

[7] В. С. Стешенко, *Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії*. Київ, Україна: Ін-т економіки НАН України, 2001.

[8] Верховна Рада України. Розпорядження Кабінету Міністрів України (№ 1396-р від 24.12.2019 р.) *Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості та стимулювання створення нових робочих місць на період 2022 року*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-p#Text> . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

[9] Державна служба зайнятості України. *Інформація щодо ситуації на ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

[10] Центр гуманітарних технологій. *Рейтинг країн світу по чисельності населення*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gtmarket.ru/ratings/world-population> . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

[11] *Загальні тенденції тіншової економіки в Україні у 2019 році*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

[12] Верховна Рада України. Закон України, *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> . Дата звернення: Лист. 14, 2020.

Рекомендована кафедрою безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020

Заюков Іван Вікторович — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, e-mail: Zivan@i.ua .

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

I. V. Zayukov¹

Employment Growth Reserves in Ukraine Due to Reduction of Premature Mortality

¹Vinnitsia National Technical University

The relevance of the study is due to the fact that today in Ukraine, unlike many countries around the world, employment is declining, the population is declining, including working age, which negatively affects the labor market and socio-economic development. In addition, the urgency of the work is increasing in the context of the spread of the pandemic — COVID-19.

The aim of the article is to study the reserves of employment growth in Ukraine by reducing the level of premature mortality of the working population in the age group 15—64 years from exogenous causes.

The peculiarities of the development of the modern labor market are generalized, in particular, attention is focused on the situation related to employment, unemployment, wages and services provided by the State Employment Service for various categories of the population (displaced persons, youth, servicemen, etc.). The hypothesis of the study is to assess the potential reserves for employment growth due to the reduction of premature mortality among able-bodied citizens in the age group 15—64 years from exogenous causes, which will, in particular, ensure the implementation of public employment policy, especially to stimulate new workers. seats for the period up to 2022. The growth (decrease) of the population in some countries of the world and in Ukraine in 2019 compared to 2018 and the dynamics of premature mortality of able-bodied citizens of Ukraine in the age group 15—64 are analyzed. The potential number of employed people who left the labor market due to premature mortality is calculated. Hypothetical economic effects of reducing the rate of premature mortality for employed citizens from exogenous causes in the age group 15—64 years (according to 2019) are calculated. The calculation of potential economic effects from the reduction of premature mortality from intentional self-harm and accidental poisoning and exposure to alcohol by age groups was calculated. Employment growth reserves in Ukraine due to the reduction of premature mortality from exogenous causes in the age group of 15—64 years have been calculated.

Keywords: employment, potential effects, unemployment, GDP, premature mortality, exogenous causes.

Zayukov Ivan V. — Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor at of the Chair of Life Safety and Safety Education, e-mail: Zivan@i.ua

Резервы роста занятости в Украине за счет уменьшения уровня преждевременной смертности

¹Винницкий национальный технический университет

Актуальность исследования связана с тем, что сейчас в Украине, в отличие от многих стран мира, стремительно уменьшаются объемы занятости, сокращается численность населения, в частности трудоспособного возраста, что негативно влияет на рынок труда и на социально-экономическое развитие государства. Кроме того, актуальность работы усиливается в условиях распространения пандемии — COVID-19.

Целью статьи является исследование резервов роста занятости в Украине за счет уменьшения уровня преждевременной смертности трудоспособного населения в возрастной группе 15—64 лет от экзогенных причин.

Обобщены особенности развития современного рынка труда, в частности, акцентировано внимание на ситуацию связанную с занятостью, безработицей, оплатой труда и теми услугами, которые предоставляет Государственная служба занятости для различных категорий населения (перемещенных лиц, молодежи, военнослужащих и т. д.). Сформулирована гипотеза исследования, которая заключается в оценке потенциальных резервов роста занятости, благодаря снижению уровня преждевременной смертности среди трудоспособных граждан в возрастной группе 15—64 года от экзогенных причин, что позволит, в частности активизировать государственную политику в сфере занятости, особенно в направлении стимулирования создания новых рабочих мест на период до 2022 года. Проанализированы темпы роста (уменьшения) численности населения в отдельных странах мира и в Украине в 2019 году по сравнению с 2018 годом и динамика преждевременной смертности трудоспособных граждан Украины в возрастной группе 15—64 лет. Рассчитано потенциальное количество занятого населения, которое выбыло из рынка труда из-за преждевременной смертности. Рассчитаны гипотетические экономические эффекты от снижения уровня преждевременной смертности для занятых граждан от экзогенных причин в возрастной группе 15—64 лет (по данным 2019 года). Осуществлен расчет потенциальных экономических эффектов от снижения уровня преждевременной смертности от умышленного самоповреждения и случайного отравления и действия алкоголя по возрастным группам. Рассчитаны резервы роста занятости в Украине за счет уменьшения преждевременной смертности от экзогенных причин в возрастной группе 15—64 лет.

Ключевые слова: занятость, потенциальные эффекты, безработица, ВВП, преждевременная смертность, экзогенные причины.

Заюков Иван Викторович — канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры безопасности жизнедеятельности и педагогики безопасности, e-mail: Zivan@i.ua